

provincie **HOLLAND**
ZUID

Provinciale Staten

Postadres Provinciehuis
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum
3 juli 2020
Ons kenmerk
DOS-2019-0008656
Uw kenmerk
PZH-2020-745968490
Bijlagen
1

Onderwerp
Impact coronacrisis op toerisme in Zuid-Holland

Geachte Statenleden,

Op 10 juni 2020 heeft u in de Integrale Commissie de Startnotitie Toerisme besproken. Ik heb u bij die gelegenheid toegezegd om de gevolgen van corona voor de toeristische sector in Zuid-Holland in beeld te brengen.

Toerisme speelt in de Zuid-Hollandse gemeenten niet overal een even grote rol. De kustregio's en historische steden zijn het meest afhankelijk van toerisme en zij voelen de economische gevolgen in de sector dus het sterkst. Eind juni waren er nog weinig faillissementen bekend bij gemeenten. Wanneer de maatregelen langer aanhouden of weer worden opgeschaald, zullen de overlevingskansen echter kleiner worden. Ook zijn er signalen dat bedrijven in de problemen gaan komen als uitgestelde betalingsverplichtingen alsnog (volledig) moeten worden voldaan. Op de langere termijn kunnen de gevolgen van deze crisis voor de hele toeristische sector ook aanzienlijke macro-economische consequenties hebben (koopkracht, werkgelegenheid, leegstand en impact op overheidsfinanciën).

Bezoekadres
Zuid-Hollandplein 1
2596 AW Den Haag

Tram 9 en de buslijnen
90, 385 en 386 stoppen
dichtbij het
provinciehuis. Vanaf
station Den Haag CS is
het tien minuten lopen.
De parkeerruimte voor
auto's is beperkt.

Bijgaande informatie is tot stand gekomen met medewerking van de Zuid-Hollandse gemeenten en betreft dus het Zuid-Hollandse verhaal. Vanwege de mogelijke gevoeligheid van de verstrekte informatie kan ik helaas niet alle feitelijke informatie middels deze brief met u delen. Daarbij betreft het een momentopname: ook de komende periode houden wij de vinger aan de pols. Na de zomer spreek ik graag verder met u over toerisme in onze provincie en wat de provincie daarvoor kan betekenen. Ik hoop u hiermee in ieder geval een eerste beeld te hebben gegeven van de impact van de coronacrisis op toerisme in Zuid-Holland.

Hoogachtend,

dr. W.H. (Willy) de Zoete

Onderwerp

Impact corona-crisis op toerisme in Zuid-Holland

Zuid-Holland heeft een toeristische sector die in grote mate afhankelijk is van bezoekers uit zowel heel Nederland als het buitenland. Toerisme draagt voor 4,3% bij aan onze economie en voor bijna 5,8% aan de werkgelegenheid in Zuid-Holland. De sector is de afgelopen jaren sterk gegroeid.

De corona-crisis heeft de nodige impact op de sector. Doordat productie en consumptie in deze sector, zogezegd, samenvallen kunnen er geen voorraden opgebouwd worden. Daar komt bij dat vanwege het veelal seizoensgebonden karakter van toerisme de geleden schade lastig is terug te verdienen. Deze twee kenmerken van de sector beperken de handelingsperspectieven om financieel gezond uit deze crisis te komen.

De sector heeft een grote economische waarde, maar deze botst soms met andere waarden zoals leefbaarheid en de laatste tijd ook steeds nadrukkelijker met veiligheid. Het is daarom belangrijk om niet alleen te kijken naar herstel, maar ook naar een transformatie van de sector waarbij gestreefd wordt naar balans, zoals ook beschreven in de (conceptversie van de) Startnotitie Toerisme die we op 10 juni 2020 met elkaar hebben besproken. De effecten van corona op toerisme is daarmee een onderwerp dat zeker onze aandacht verdient en enorm leeft in onze provincie.

Inventarisatie bij Zuid-Hollandse gemeenten

Op 16 en 17 juni 2020 zijn alle Zuid-Hollandse gemeenten ambtelijk benaderd met de volgende vragen:

- Hoe staat het met de toeristische sector qua effecten van de corona-crisis?
- Zijn er toeristische bedrijven tijdens de coronacrisis 'omgevallen' (excl. horeca) en/of zijn er signalen dat bedrijven het niet gaan redden?
- Met betrekking tot Corona-maatregelen en richtlijnen: wat vraagt extra aandacht als er meer bezoekers komen deze zomer?
- Wat ziet u als essentiële toeristische infrastructuur?
- Welke acties, initiatieven, maatregelen worden ondernomen door de gemeente en/of ander partijen om dit toeristische aanbod te ondersteunen?
- Welke toeristische deelsectoren vragen extra inzet?¹

De gemeentelijke reacties op bovenstaande vragen en een aanvullende telefonische consultatie vormen gezamenlijk de inventarisatie. Van de 52 gemeenten hebben we van ongeveer driekwart een reactie ontvangen. De opgehaalde informatie wordt onderstaand op basis van drie invalshoeken beschreven: restricties, effecten en maatregelen.

¹ Daarbij zijn de volgende deelsectoren benoemd: horeca, verblijfsrecreatie (incl. hotels), waterrecreatie, culturele sector, attractiepunten, evenementensector, toeristisch vervoer en overige (bijv. wellness, touroperators, stadsgidsen, buitensportbedrijven, detailhandel).

Toeristische basis infrastructuur

De aanpak van de gevolgen van de coronacrisis voor toerisme betreft een complex vraagstuk. Het betreft een sector waarbij menselijk contact centraal staat. Door de verschillende coronamaatregelen was het gastvrij ontvangen en vermaken van mensen een tijdlang niet of nauwelijks mogelijk is. Daarnaast betreft het een sterk gefragmenteerde sector en blijkt er ook bij gemeenten geen gedeeld beeld over een essentiële toeristische infrastructuur. Dat is voor iedere gemeente en/ of regio verschillend en afhankelijk van perspectief en ambities. Voor Den Haag zijn beeldbepalende iconen onder andere de Pier, het Kurhaus en Madurodam. Voor de Hoeksche Waard zijn dat de veerverbindingen en voor het Westland is dat het strand. Het gaat bij toerisme juist om het samenspel tussen de verschillende onderdelen: vervoer, verblijf en vermaak in een aantrekkelijke omgeving. Vooral een gevarieerd aanbod van een kwalitatief hoogwaardig voorzieningen is van belang, waarbij ook de grotere, vitale voorzieningen kleinere voorzieningen nodig hebben om aantrekkelijk te zijn voor bezoekers.

Restricties

De Nederlandse corona-aanpak is erop gericht om het virus maximaal onder controle te houden, de zorg niet te overbelasten en kwetsbare mensen in de samenleving te beschermen. De maatregelen die het kabinet heeft afgekondigd in de afgelopen maanden zijn hierop gericht. Veel bedrijven en instellingen in sector toerisme hebben hun deuren op last van de rijksoverheid medio maart 2020 voor publiek moeten sluiten.

Ondertussen zijn we enkele maanden verder en zijn (delen van) sectoren onder strikte voorwaarden gefaseerd opengesteld. Deze aanpak heeft in bepaalde gevallen tot onbegrip geleid over de gemaakte keuzes bij branches en ondernemers. De vraag die vaak gesteld werd, was waarom het één wel werd toegestaan en het ander niet. Daarnaast hadden ondernemers te maken met verschillen in noodverordeningen die door de Veiligheidsregio zijn vastgesteld. Daarmee hebben bijvoorbeeld ondernemers op Goeree-Overflakkee veel potentiële gasten gemist, doordat ze in de versoepeling elke keer net iets achterliepen op de omgeving en de rest van Nederland.

Vanaf 1 juli zijn enkele regels verder versoepeld. Met inachtneming van de 1,5m-regel kunnen terrassen, bioscopen, restaurants, cafés, culturele instellingen, musea en monumenten weer meer gasten ontvangen.

1,5 meter afstand

Afstand houden blijft wel de norm. Horecabedrijven mogen buiten wel 'kuchschermen' plaatsen, om mensen van verschillende huishoudens toch dicht bij elkaar te laten zitten. Voor bijeenkomsten gelden nog wel een maximaal aantal bezoekers: 100 bezoekers binnen, 250 bezoekers buiten. Meer dan 250 mensen mag alleen op plekken met vaste zitplaatsen. Daarmee zijn ook enkele evenementen vanaf 1 juli 2020 weer mogelijk, maar vanwege benodigde vergunningsaanvragen zal dat wel langer op zich wachten.

Reisbeperkingen

Het openbaar vervoer mocht tot 1 juli 2020 alleen gebruikt worden voor noodzakelijke reizen. Dit is nu losgelaten. In bussen, trams, metro's en treinen kunnen bovendien alle zitplaatsen weer worden gebruikt. Dat was nog maar 40 procent. Dit geldt ook voor taxi's en touringcarbedrijven. Die mogen onder voorwaarden (mondkapje en gezondheidscheck) weer met volle voertuigen gaan rijden.

Medio maart 2020 sloten veel Europese landen, uit angst voor het coronavirus, hun grenzen voor bijna alle buitenlanders. Vanaf medio juni 2020 is het voor Nederlanders weer mogelijk om naar een aantal Europese bestemmingen op vakantie te gaan en ook Nederland heeft de grenzen weer geopend voor bezoekers uit een aantal landen.

Overige restricties

Voor campings was het per 15 juni weer in gebruik nemen van het gemeenschappelijk sanitair van cruciaal belang. Recreatief nachtverblijf met eigen sanitair was vanaf 1 mei 2020 al mogelijk.

Effecten

2020 beloofde voor onze ondernemers een goed jaar te worden met diverse hoogtepunten zoals de organisatie van het Eurovisie Songfestival, de viering van 75 jaar vrijheid en de Invictus Games in Den Haag. Begin 2020 werd echter het coronavirus, dat COVID-19 veroorzaakt, ook in Nederland geconstateerd. De uitbraak leidde tot voor Nederland ongekende maatregelen, waarbij het maatschappelijke verkeer voor een groot deel werd stilgelegd. Zo heeft de Keukenhof dit jaar haar deuren gesloten moeten houden. Normaliter is de opening van de Keukenhof het begin van het toeristische seizoen voor Zuid-Holland. Helaas kan het gehele voorseizoen dit jaar als verloren worden beschouwd, waardoor de gehele toeristische sector en aanpalende bedrijvigheid in het hart is geraakt. Hierdoor zijn er ook minder inkomsten bij gemeenten zoals toeristenbelasting en parkeergelden. Dit betekent een forse aanslag op het beschikbare budget dat kan worden ingezet voor noodzakelijke productontwikkeling en vraagherstel.

Minder bezoekers

Door eerst de verplichte sluiting en daarna de beperkte openstelling hebben ondernemers in deze sector zonder uitzondering te maken gehad met een fors aantal minder bezoekers. Dat geldt onder andere voor Archeon, bootverhuur in Nieuwkoop, hotels in Delft, Werelderfgoed Kinderdijk, de riviercruisemarkt in de Waterdriehoek, Panorama Mesdag, maar ook voor het café en restaurant om de hoek. De aantallen trekken maar langzaam weer aan, omdat bezoekers vaak nog terughoudend zijn om horeca, attracties en musea te bezoeken, vooral als dit binnen is. Minder bezoekers betekent minder inkomsten en minder werk. De mate waarin dit tot financiële problemen leidt, verschilt sterk per onderneming. Dat is afhankelijk van een aantal factoren, zoals het businessmodel, het eigen vermogen, de beschikbare ruimte, de financieringsmix, de duur van de restricties en of er nog een tweede coronagolf komt. Uit het contact met de gemeenten blijkt dat veel ondernemers in zwaar weer verkeren.

Aanpassingen in de bedrijfsvoering

Naast het feit dat de sector minder inkomsten ontvangt, heeft de sector moeten investeren in aanpassingen vanwege de 1,5-meter-regel. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om een maximaal aantal bezoekers, aanpassingen aan het reserveringssysteem en het aanbrengen van afscheidingen van plexiglas. In veel gevallen is een dergelijke exploitatie met minder bezoekers nog steeds verlieslatend.

Inspelen op ander vrijetijdsgedrag

Het reis- en vrijetijdsgedrag van mensen is gedurende de eerste maanden van de corona-crisis veranderd. Aan het begin van de coronacrisis liepen de binnensteden leeg, terwijl recreatiegebieden en stranden juist op veel plekken volstroonden. Beelden van volle stadsparken en drukke bossen staan menigeen nog helder voor de geest. Ook de inwoners van Zuid-Holland wilden naar buiten om de sleur van het thuiszitten te doorbreken. Naar de sportvereniging, bezoek aan vrienden of horeca was niet mogelijk. Voor gemeenten en de beheerders van de parken en recreatiegebieden bracht dit extra uitdagingen met zich mee in de vorm van regulering van bezoekersaantallen, meer handhaving en toezicht om te grote drukte te voorkomen. Ondertussen zien we dat de dagrecreatie en het (binnenlands) toerisme weer toeneemt en de binnensteden weer meer bezocht worden.

Minder buitenlandse bezoekers

De beperking in vliegverkeer en busvervoermogelijkheden van en naar het buitenland heeft grote invloed op het aantal bezoekers uit het buitenland. Dit voelt de hele sector. Het volume van de bestedingen door binnenlandse toeristen zullen waarschijnlijk te beperkt zijn om de verliezen te kunnen compenseren die worden veroorzaakt door het wegblijven van buitenlandse bezoekers. Hierover zijn verschillende prognoses voorhanden, maar het is lastig om deze op waarde te schatten. Mogelijk pakt dit voor Zuid-Holland deels ook positief uit wanneer een meerderheid van de inwoners van Zuid-Holland besluit om dit jaar de vakantie dichtbij huis, in de regio door te brengen.

Effect op verblijfsrecreatie

De effecten van de coronacrisis op verblijfsrecreatie is groot. Het wegvallen van bezoekers maakt dat de sector het zwaar heeft. Dat geldt voor hotels, campings, vakantieparken en B&B's. Veel hotels zijn de afgelopen periode dichtgegaan en de hotels die open bleven hadden een lage gemiddelde bezetting. Voor de zomermaanden verwachten hotels die zich richten op internationale gasten een bezetting die ongeveer de helft bedraagt van de zomermaanden in de voorgaande jaren. Daarna breekt een lastige periode aan, omdat een aanzienlijk aantal hotels vanaf september meer afhankelijk is van de zakelijke markt en congressen in 2020 niet doorgaan. Uit de contacten met gemeenten blijkt dat enkele hotels failliet zijn, sommige een doorstart proberen te maken en een aantal personeel heeft moeten ontslaan.

Campings en vakantieparken moesten in het voorseizoen de deuren sluiten. Alleen noodzakelijke opvang en 'zakelijk verhuur' was nog toegestaan. Deze verliezen kunnen zij dit jaar niet meer inhalen. Een positief signaal is dat het erop lijkt dat Nederlanders meer dan voorheen dit jaar kiest voor een vakantie op een camping of vakantiepark in eigen land. Daarbij lijkt er een grote vraag te zijn naar verblijven op het platteland. Enkele gemeenten melden dat de campings voor

deze zomer wel al bijna zijn volgeboekt. Het is bij gemeenten niet bekend of er campings of vakantieparken failliet zijn gegaan. Wel is bekend dat enkele B&B's het niet hebben gered.

Effect op de horeca

De horeca met circa 70.000 arbeidsplaatsen in Zuid-Holland wordt erg hard geraakt door de crisis. Uit landelijk onderzoek onder ruim 5.000 horecaondernemers blijkt dat 10% nu al geen buffers heeft. Het gemiddeld omzetverlies bij aanvragen voor de Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid (NOW) is met 82% het hoogste van alle sectoren. Ook uit het contact met de gemeenten blijkt dat deze sector het moeilijk heeft en diverse ondernemers failliet zijn gegaan. Extra ruimte voor meer gasten wordt nu vaak gecreëerd door uitbreiding van terrassen toe te staan. Voor de wintermaanden zal dit echter geen oplossing bieden. Een verdere versoepeling van maatregelen biedt de horeca mogelijkheden om meer gasten te ontvangen en zo meer inkomsten te genereren. Het opheffen van de contactbeperkende maatregelen is met name in de horeca de sleutel tot herstel.

Effect op evenementen

Evenementen zijn vanaf 1 juli 2020 weer mogelijk, maar ondernemers moeten diverse maatregelen nemen die rekening houden met de 1,5 meter-regel. Dat kan betekenen dat ze minder bezoekers kunnen ontvangen en de programmering aangepast moet worden. Een bijkomend probleem is dat mogelijke pandemieën in de toekomst onverzekerbaar worden voor grotere evenementen, wat de onzekerheid voor de langere termijn versterkt. Of bepaalde evenementen en festivals onder die voorwaarden rendabel zijn, moet blijken. Dit heeft ook effect op de binnensteden en de retail omdat evenementen vaak een belangrijke trekker zijn.

Coronamonitor publiceert actuele cijfers

Nog niet veel Zuid-Hollandse gemeenten beschikken op dit moment over kwantitatieve gegevens over de impact van de coronacrisis op toerisme. De vraag kan gesteld worden of inzet op verzameling van deze gegevens op dit moment heel zinvol is. De prognoses veranderen per week en zijn sterk afhankelijk van de maatregelen die worden genomen. Maar ook andere factoren zoals een dalende koopkracht, het reissentiment en het weer spelen een rol. Het beeld dat de sector hard wordt geraakt is wel helder, evenals de ketens van toeleveranciers en de vele zzp'ers die in de sector werkzaam zijn.

De provincie Zuid-Holland in samenwerking met een aantal partijen de Coronamonitor ontwikkeld. Doel van de monitor is inzicht te geven in de impact van de COVID-19 uitbraak op de economie van Zuid-Holland. Deze monitor wordt regelmatig geactualiseerd aan de hand van nieuwe feiten en cijfers.

Deze monitor vindt u via de volgende link: <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/economie/> .

Maatregelen

Steunpakketten vanuit het Rijk

De economische en maatschappelijke gevolgen van het coronavirus zijn in Nederland voor iedereen voelbaar. Daarom ondersteunt het kabinet (zelfstandig) ondernemers met tijdelijke financiële regelingen. De regelingen zijn in twee noodpakketten gepresenteerd op 17 maart en 20

mei 2020. Voorbeelden van deze regelingen zijn de Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid, belastingmaatregelen, Coronakrediet en garantie en Tegemoetkoming vaste lasten mkb. Het rijk zet hiermee in op tegemoetkoming schade, behoud werkgelegenheid, behoud bedrijven, voorkomen/uitstellen cashflowproblemen en coaching. Het gaat om generieke regelingen waar de sector toerisme gebruik van kan maken en ook maakt.

Aanvullende maatregelen door gemeenten

De financiële regelingen van het rijk kunnen echter niet alle faillissementen voorkomen en de economische pijn bij ondernemers en werknemers wegnemen. Veel gemeenten hebben daarom aanvullende maatregelen genomen. Soms zijn dit generieke maatregelen, maar soms ook specifieke voor ondernemers in de sector toerisme waarbij bestaande procedures veelal zijn versneld en versoepeld.

Voorbeelden van generieke maatregelen zijn:

- uitstel inning overige belastingen;
- uitstel huurbetaling bij huur gemeentelijk pand of in overleg met vastgoedpartijen bezien of huurverlaging mogelijk is en
- coulance rondom prestatieafspraken bij subsidieverstrekking.

Voorbeelden van specifieke maatregelen zijn:

- niet opleggen voorlopige aanslag toeristenbelasting 2020;
- terugbetaling leges evenementenvergunning leges marktondernemers gemeentelijke markt;
- verruiming buitenterras;
- mediacampagnes gericht op het aantrekken van het aantal toeristische overnachtingen, toeristische bestedingen en promotie koop lokaal acties;
- formuleren van een herstelplan met een aantal projecten dat ondernemers binnen de bezoekerseconomie ondersteunt om sneller te herstellen van de crisis en effectief in te spelen op de veranderende situatie;
- beschikbaar stellen van kennis en (digitale) hulpmiddelen voor ondernemers, die ze kunnen gebruiken om hun gasten goed te kunnen ontvangen in de 1,5 meter samenleving en
- verruiming van het strandseizoen.

Vaak gaat het met name bij de gemeenten met een groot toeristisch belang om een reeks van aanvullende maatregelen die gezamenlijk de sector moeten ondersteunen tijdens de coronacrisis.

Veilig gebruik van de openbare ruimte

De gemeente richt zich met haar maatregelen niet alleen op de ondernemer of de gesubsidieerde instellingen. Binnen de verschillende veiligheidsregio's is intensief samengewerkt om de openbare ruimte corona-proof te maken en de veiligheid te borgen. Gemeenten hebben diverse maatregelen genomen in het kader van crowd-management, om ervoor te zorgen dat bezoekers zich veilig kunnen bewegen in een stad, op het water of in een recreatiegebied. Concreet gaat het daarbij om:

- zomercampagnes gericht op spreiding Meer spreiding van bezoekers over de stad;
- aanpassingen in de inrichting en signing i.r.t. 1,5 meter afstand;
- verruiming van terrassen;
- informatievoorziening (ook in andere talen) en
- extra inzet op toezicht en handhaving.

Het handhaven van de 1,5 meter vraagt deze zomer extra aandacht als er weer meer bezoekers komen. Vooral de drukte in stadscentra vormt een uitdaging voor gemeenten. Daarbij spelen bij gemeenten diverse vraagstukken als: hoe voorkomen we een dilemma tussen economie en veiligheid? Houden we het ook op drukke dagen veilig? Wel of niet openhouden van parkeerplaatsen? En hoe kunnen we de eigen verantwoordelijkheid van onze inwoners stimuleren?

Protocollen voor de anderhalvemetersamenleving

Uiteraard heeft de sector zelf ook niet stil gezeten. Veel brancheorganisaties hebben de RIVM-richtlijnen vertaald naar de dagelijkse praktijk van hun sector in concrete plannen voor op de werkvloer. Een dergelijk protocol gaat over veilig werken binnen een bedrijf of organisatie. Er staan afspraken in over onder meer afstand houden, hygiëne, beschermingsmiddelen en druk op de publieke ruimte. Dit alles met als doel de volksgezondheid te waarborgen en om ondernemen weer mogelijk te maken in deze moeilijke tijd. Daarmee is flink gelobbyd om zo een snelle versoepeling van de maatregelen mogelijk te maken.

Herstelloffensief: kennisuitwisseling, creativiteit en samenwerking

Om toch omzet te genereren hebben ondernemers gezocht naar creatieve manieren om klanten te binden en alternatieve inkomstenbronnen aan te boren. Zo is er meer ingezet op digitale dienstverlening, gezamenlijke marketingcampagnes en richten sommige restaurants zich bijvoorbeeld meer op afhaal en bezorging.

De sector heeft vaak de samenwerking gezocht met de gemeente en bij het rijk aangeklopt voor financiële ondersteuning en verruiming van de maatregelen. Vanuit Gastvrij Nederland is samen met o.a. het ministerie van EZK een bestuurlijke taskforce geformeerd met diverse branche- en koepelorganisaties en het IPO om te komen tot gezamenlijke doelen en concrete acties. Voor de korte termijn richt de taskforce zich op: de coronacrisis doorkomen en de sector opstarten. Het herstell-offensief onder de noemer #hiermoetjezijn is hier onderdeel van, evenals de steunpakketten, herstructureren van de sector en inrichten van de anderhalve meter economie en een landelijke data-alliantie. Voor de (middel)-lange termijn is dit: Perspectief 2030, de vitale en duurzame bestemming Nederland.